

О. І. Жидик,
аспірант кафедри фінансів і банківської справи,
ДВНЗ "Ужгородський національний університет", м. Ужгород

СТАН БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

O. Zhydyk,
Post-graduate student of department of Finance and Banking, Uzhhorod National University, Uzhhorod

THE STATE OF BANK LENDING IN TRADE SECTOR IN ZAKARPATTYA OBLAST

У статті проаналізовано стан банківського кредитування галузі торгівлі Закарпатської області. Визначено диспропорції, які існують між регіонами країни в розподілі кредитних ресурсів комерційних банків, спрямованих у торгівлю. Стаття містить аналіз структури кредитів, наданих підприємствам торгівлі Закарпатської області, в розрізі валют та строків погашення.

The article analyses the state of bank lending in trade sector in Zakarpattia oblast. It was designated that the imbalance in credit rationing of commercial banks in trade sector varies between regions of the country. The article contains the analysis of the structure of given credits by commercial banks to legal bodies in trading branch in Zakarpattia oblast in terms and by currencies.

Ключові слова: кредитування, регіон, торгівля, торговельна галузь регіону, банківська система регіону.

Key words: credit, region, trade, trade sector of the region, banking system.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Економічний розвиток регіонів великою мірою залежить від ефективного використання фінансових ресурсів, серед джерел яких важливе місце посідає банківське кредитування. Аналіз офіційної статистики свідчить, що існують значні диспропорції в розподілі кредитних коштів між регіонами, що, як наслідок призводить до значних територіальних диспропорцій їх економічного розвитку.

Торгівельна галузь в Україні займає найбільшу частку в структурі ВВП [1]. Саме вона здійснювала вагомий вплив на розвиток економіки України з перших років незалежності. Особливо помітний вплив торгівлі на економіку регіонів зі слабким розвитком важкої індустрії, але вигідним економіко-географічним розташуванням, де сфера торгівлі забезпечує робочими місцями та доходами велику частину населення. Одним з таких регіонів, безперечно, є Закарпаття.

Банківське кредитування здійснює вплив на розвиток економіки регіону як загалом, так і на окремі види економічної діяльності, в тому числі на торгівлю. А оскільки торгівля в економіці Закарпатської області займає одне з провідних місць, то дослідження стану кредитування торгівлі в регіоні, без сумніву, заслуговує на увагу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Механізми стимулюючого впливу банківського кредиту на розвиток економіки регіону досліджувала в своїй роботі Павлишин О.П. [6]. Вона також здійснила аналіз розподілу кредитних ресурсів комерційних банків за регіонами України [6]. Важливість суспільної ефективності регіональної банківської системи для економіки регіону вивчали Могильницька М.П. та Побурко Я.О. [4]. Аналіз кредитної діяльності банківської системи України у своїх роботах здійснювали Рогожнікова Н.В. [9], Молдавська О.В. та Демиденко А.В. [5]. Дослідження стану кредитування банками галузі торгівлі за регіонами України, а також місця Закарпатської області серед них не набули поширення, тому вважаємо, що даний аспект є актуальним і заслуговує детальнішої розробки.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в аналізі стану банківського кредитування торгівлі в Закарпатській області, а також визначенні диспропорцій, які існують між регіонами України з приводу розподілу кредитних ресурсів комерційних банків, спрямованих у торгівлю.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Одним з важливих факторів розвитку економіки регіону є банківське кредитування. Шляхом банківського кредитування відбувається перелив капіталу між галузями в межах економічної системи. Кінцевим результатом цього процесу є вирівнювання норми прибутку на вкладений капітал у різних галузях економіки. Перерозподільна функція кредиту також сприяє забезпеченню переливу фінансових ресурсів між окремими регіонами [7, с. 11].

Оскільки ми маємо на меті дослідження стану банківського кредитування саме такого виду економічної діяльності як торгівля, то вважаємо, що доцільно уточнити обґрунтування потреби кредитних ресурсів на підприємствах торгівлі.

Внутрішні причини виникнення потреби в кредитних ресурсах на підприємствах торгівлі, перш за все, пов'язані з особливостями кругообігу капіталу, які обумовлюють нерівномірність руху оборотного капіталу підприємств, викликану відхиленнями фактичної потреби в оборотних коштах від їх середньої величини. Пов'язано це з динамічним надходженням і витратами товарно-матеріальних цінностей, реалізацією товарів, оплатою рахунків постачальникам, виплатою заробітної плати. Тому позичковий капітал потрібен підприємствам торгівлі для формування тимчасових запасів і забезпечення безперервного процесу реалізації продукції [3, с. 14—15].

Ще однією внутрішньою причиною потреби в кредитних ресурсах, яка пов'язана з особливостями кругообігу капіталу торговельного підприємства, є брак коштів для придбання, модернізації та ремонту основних засобів, для інвестування в капітальне будівництво та нематеріальні активи. Антиципаційна властивість кредиту (здатність кредиту випереджати у часі процес нагромадження) забезпечує здійснення капітальних вкладень ще до того, як господарюючий суб'єкт накопичить прибуток і амортизацію для інвестицій. Поєднання власного капіталу з позиковим дозволяє оперативно реагувати на прогрес технології, швидко здійснювати витрати на впровадження новітніх наукових досягнень [3, с. 15].

Серед основних зовнішніх причин, що формують потребу в кредитних ресурсах підприємств торгівлі, слід назвати: наявність інфляції, що часто призводить до "проїдання" чи знецінення власних коштів суб'єктів господарювання; стан економічного розвитку держави — спад або підйом; структурна збалансованість економіки і платоспроможність економічних суб'єктів; фінансова ситуація в країні та інше [10, с. 40].

Таким чином, як зазначає Мельник Л.О. в своїй роботі [3, с. 15], кредит відіграє важливу роль в організації грошових розрахунків (готівкових, безготівкових), збільшенні обсягу товарообігу, забезпеченні безперервності кругообігу основного і оборотного капіталу.

Важлива роль кредиту в торгівлі підтверджена ще й тим, що найбільшу частку в галузевій структурі кредитного портфелю банків України займають кредити, надані в сферу торгівлі — 38,81 % (тоді як кредити в пе-

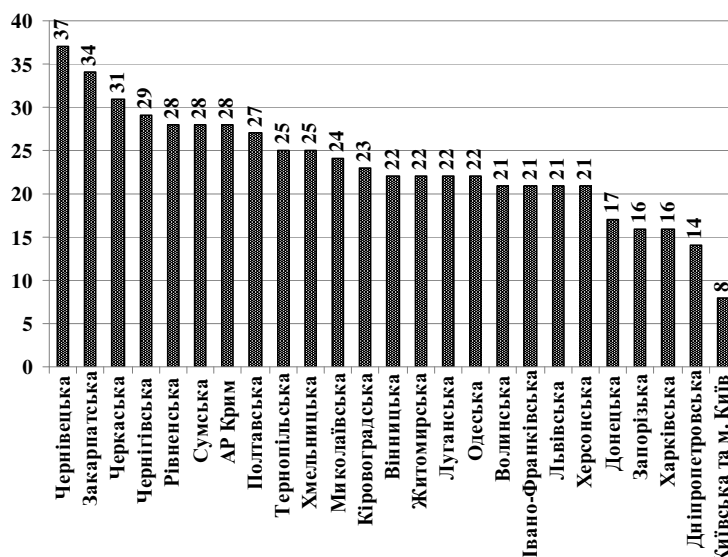

Рис. 1. Кількість підрозділів банків на 100 підприємств торгівлі в регіонах України станом на 01.01.2014, одиниць

Джерело: складено автором за даними [2;12].

реробну промисловість — 19,64%, операції з нерухомим майном — 7,33%, будівництво — 7,26%, сільське та рибне господарство — 6,29 %, а інші й того менше) [12].

Безперечно важливим критерієм ефективної кредитної діяльності банківських установ є розвинута банківська мережа, яка забезпечує доступність банківських послуг для клієнтів за місцем їх проживання та праці. А у випадку кредитування торгівлі важливою є доступність банківського кредиту та загалом банківського обслуговування для підприємств торгівлі за місцем їх розташування.

Водночас спостерігаються значні територіальні диспропорції щодо забезпечення кредитними послугами окремих регіонів, зосередження переважної частки кредитних ресурсів у декількох промислово розвинутих областях та їх "вимивання" з інших регіонів. Це призводить до того, що економіка останніх не отримує належного обсягу кредитних вкладень, а кредит не виконує притаманних йому функцій у суспільстві [6, с. 5]. Зважаючи на тему та мету дослідження, важливим для нас є визначення місця саме Закарпатської області в даному розподілі.

За показником середньої чисельності населення Закарпатська область займає 16 місце серед регіонів України, за кількістю банківських установ — 18 місце, а за кількістю об'єктів роздрібної торгівлі — 22 місце [2]. Дані показники не дають можливості оцінити розвиток банківської мережі в регіоні, адже кожен з регіонів країни має свої особливості, які потрібно врахувати при аналізі. Використовуючи показник кількості підприємств торгівлі (підприємств, основним видом діяльності яких за КВЕД є оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів) в областях, ми можемо оцінити, наскільки підприємства торгівлі регіону забезпечені банківськими установами відносно інших областей країни (рис. 1).

Слід відзначити, що підприємства торгівлі в Закарпатській області мають одне з найкращих забезпечень

Рис. 2. Кредити, надані депозитними корпораціями юридичним особам України, видом економічної діяльності яких є торгівля, у розрізі регіонів станом на кінець грудня 2013, %

Джерело: [12].

мережу банківських установ, адже в Закарпатті на сто підприємств торгівлі припадає 37 установ банків, тоді як, до прикладу, в Київській області — лише вісім. У Київській області найбільша кількість підприємств торгівлі серед регіонів України — 32847 одиниць, і найбільша мережа банківських установ — 2771 підрозділ. Але співвідношення даних показників дає найменший показник кількості підрозділів банків на 100 підприємств торгівлі порівняно з іншими регіонами України. Це пояснюється тим, що кількість підприємств торгівлі в Київській області майже в дванадцять разів перевищує

кількість банківських установ, тоді як, до прикладу, в Закарпатті тільки в три рази. І хоча, банківська мережа Київської області є найбільшою порівняно з іншими областями України, але, все таки, забезпечення підприємств торгівлі даною мережею — найменше, зокрема через велику концентрацію підприємств торгівлі в столиці України.

Загалом щодо структури наданих кредитів юридичним особам у розрізі регіонів безперечним лідером є м. Київ та Київська область — 55,2%, також значна частина припадає на Дніпропетровську область — 20,6%. У кредитуванні галузі торгівлі лідери ті ж самі, але співвідношення між Київською та Дніпропетровською областями змінюється (рис. 2).

Як видно за даними рисунка 2, основна частка кредитів юридичним особам, які займаються торгівлею, припадає на м. Київ та Київську область, Дніпропетровську область, а також Донецьку, Харківську та Одеську області. Кожна з інших областей отримує менше 1 % загальної суми

кредитування. Області Західної України (Закарпатська, Чернівецька, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Волинська та Тернопільська) разом мають меншу частку кредитування, ніж Одеська область (3,33 % проти 3,8 %), і в 11 разів меншу ніж Дніпропетровська. Отже, можна констатувати, що переважна частина коштів комерційних банків, у вигляді кредитів у торгівлю, спрямовується на фінансування підприємств торгівлі у великих "ділових центрах", де і розміщена найбільша їх кількість. Натомість області Західного регіону України, в тому числі і Закарпатська область, отримують незначну частку коштів комерційних банків у вигляді кредитів у торгівлю.

За показником рівня простроченої заборгованості за кредитами (рис. 3), наданими підприємствам торгівлі, Закарпатська область посідає 17 місце серед областей України. Слід зазначити, що відсоток прострочених кредитів нижчий ніж середній по Україні. А оскільки рівень простроченої заборгованості за кредитами, наданими підприємствам торгівлі Закарпатської області, є помірним, порівняно з іншими областями, то необхідним є пошук шляхів збільшення обсягів кредитування торговельної галузі регіону.

Що стосується Закарпатської області, то галузева структура розподілу кредитних коштів є аналогічною до розподілу по Україні. Найбільшу частку кредитів комерційних банків спрямовано в сектор торгівлі — 42,94% та в переробну промисловість — 23,3 % (рис. 4). Дана ситуація є закономірною, адже саме торгівля є надзвичайно динамічним видом діяльності, що дозволяє їй залишатися життєздатною в різних економічних та соціально-політичних умовах, а швидка віддача та оборот капіталу робить її привабливою в інвестиційному сенсі.

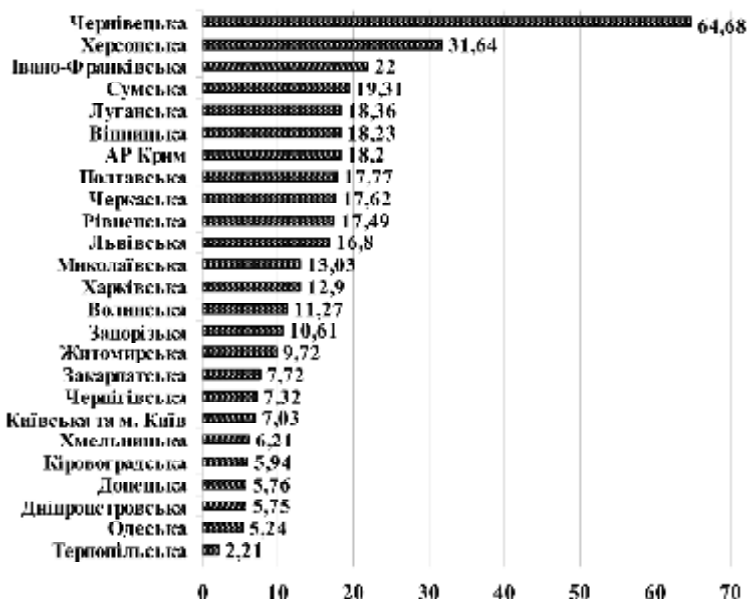

Рис. 3. Рівень простроченої заборгованості за кредитами, наданими підприємствам торгівлі у розрізі регіонів станом на 01.01.2014 р., %

Джерело: [12].

Характерним для області є те, що значну частину кредитів надано в сферу постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (16,56 % проти 3,92% по Україні). Крім того, в області представлені галузі, кредитування яких, за підсумками 2013 року взагалі не відбувалося (професійна, наукова та технічна діяльність; діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування; освіта; мистецтво, спорт, розваги та відпочинок; надання інших видів послуг; добувна промисловість і розроблення кар'єрів; водопостачання; каналізація; поводження з відходами; інформація та телекомунікації).

Перейдемо до аналізу структури кредитів, наданих банками підприємствам торгівлі, за строками та в розрізі валют.

Довгострокові банківські кредити (терміном понад 5 років) підприємства, як правило, спрямовують на формування та розширення основного капіталу. На жаль, частка таких позик у структурі загального обсягу наданих кредитів підприємствам торгівлі України є найменшою (7 %). Серед основних причин вищезгаданої ситуації слід назвати нестабільність ринкового середовища та різкі ринкові коливання. В Закарпатській області частка довгострокових кредитів, спрямованих у торгівлю, є ще меншою — вона становить 4,3 %, крім того, довгострокові позики в іноземній валюті взагалі не надавались (для України даний показник становить 3,3%) [12]. Незначна частка довгострокових кредитів в загальному обсязі наданих кредитів підприємствам торгівлі України та Закарпаття, безперечно, є негативним фактором, оскільки кредитні кошти, підприємства, в основному, спрямовують на фінансування поточних потреб. А потреби в капітальних інвестиціях залишаються незадоволеними. Дана ситуація, скоріш за все, є наслідком нестабільної економічної ситуації в країні, а низька частка довгострокових валютних кредитів — наслідком нестабільного курсу національної валюти.

Розподіл кредитів, наданих підприємствам торгівлі України в розрізі валют станом на 01.01.2014 р., є наступним: 74,6 % — в національній валюті та 25,4 — в іноземній. В Закарпатській області половина кредитів надана в національній валюті, половина — в іноземній. Причиною може бути розташування області (область межує з чотирма країнами), що передбачає тісніші економічні зв'язки підприємств торгівлі з іноземними партнерами, ніж в інших областях.

За даними Незалежної асоціації банків України [12], найбільша частина наданих кредитів у Закарпатській області — це кредити в іноземній валюті, надані на строк від одного до п'яти років, а саме: кредити, надані на фінансування сфери роздрібно торгівлі (32,9%).

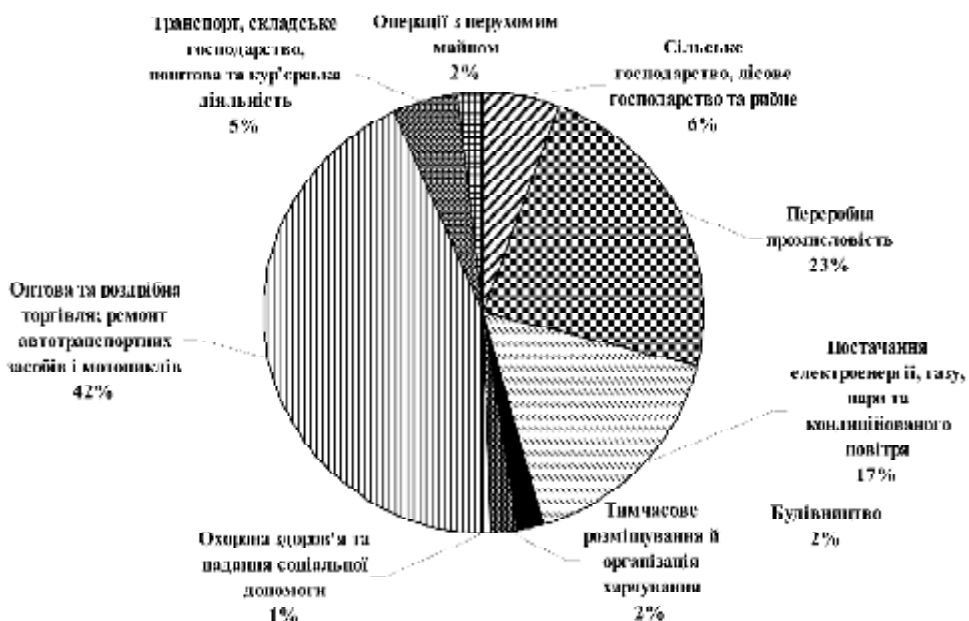

Рис. 4. Кредити, надані депозитними корпораціями юридичним особам Закарпатської області у розрізі видів економічної діяльності станом на кінець грудня 2013, %

Джерело: [12].

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що між регіонами України існують певні диспропорції в розподілі кредитних ресурсів банківської системи при фінансуванні галузі торгівлі. Найбільше коштів спрямовується в Київську та Дніпропетровську області. Частка областей Західного регіону на фоні вищезгаданих областей є невеликою. Що ж до частки кредитних ресурсів, які спрямовуються на кредитування сфери торгівлі Закарпатської області, то вона є найменшою в Україні. Переважну частину всіх кредитів, наданих підприємствам торгівлі в Закарпатській області, становлять кредити в іноземній валюті, надані підприємствам роздрібно торгівлі на строк від одного до п'яти років. Частка довгострокових кредитів є незначною, а довгострокові кредити у валюті взагалі не надавались. Це свідчить про те, що кошти підприємствами залучаються здебільшого для фінансування поточних потреб. Враховуючи те, що за показником забезпечення банківською мережею підприємств торгівлі регіону область займає друге місце серед регіонів України, а показник питомої ваги прострочених кредитів,

Таблиця 1. Кредити, надані підприємствам торгівлі Закарпатської області в розрізі валют та строків погашення станом на 01.01.2014 р., %

Кредити надані	Усього	В тому числі за строками		
		До 1 року	Від 1 до 5 років	Більше 5 років
в національній валюті	50 %	28,6%	17,1%	4,3%
в іноземній валюті	50%	4,3%	45,7%	0%
Всього	100%	32,9%	62,8%	4,3%

Складено автором за даними [12].

наданих підприємствам торгівлі, є нижчим ніж середній по Україні, то ситуація з кредитуванням вимагає пошуку шляхів активізації кредитної діяльності банківської системи регіону саме в напрямі кредитування торговельних підприємств на довгострокову перспективу. Це дозволить збільшити інвестиції в основні засоби, впроваджувати великомасштабні проекти та новітні технології, що особливо актуально в умовах зони вільної торгівлі з Євросоюзом та інтеграції ринку України у Спільний ринок ЄС. А оскільки Закарпаття межує з чотирма країнами ЄС, то важливість активізації даного напрямі для регіону не потребує доведення.

Література:

1. Валовий внутрішній продукт України за 1 квартал 2013 року. Експрес-випуск / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Мельник Л.О. Ефективність кредитування підприємств роздрібною торгівлі [Текст]: дис. канд. екон. наук / Л.О. Мельник. — Харків, 2006. — 280 с.
4. Могильницька М.П. Про оцінювання банківської системи регіону [Текст] / М.П. Могильницька, Я.О. Побурко // Регіональна економіка. — 2005. — № 2. — С. 206—213.
5. Молдавська О.В. Статистична оцінка якості кредитної діяльності банків України / О.В. Молдавська, А.В. Демиденко // Проблеми економіки. — 2013. — № 3. — С. 282—288.
6. Павлишин О.П. Механізми стимулюючого впливу кредиту на розвиток економіки [Текст]: дис. канд. екон. наук / О.П. Павлишин. — Львів, 2005. — 199 с.
7. Пожар О.М. Роль кредитної політики банків в умовах становлення та розвитку ринкових відносин [Текст] / О.М. Пожар // Вісник Української академії банківської справи. — 2002. — № 2. — С. 11—15.
8. Показники діяльності банків станом на 01.01.2014 р. Асоціація українських банків [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://aub.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=8684&menu=104&Itemid=112
9. Рогожнікова Н.В. Аналіз стану та динаміки кредитної діяльності банків України [Текст] / Рогожнікова Н.В. // Фінансовий простір. — Черкаси: ЧІБС УБС НБУ. — 2012. — Вип. 1 (5). — С. 30—35.
10. Стельмах В.С. Грошово-кредитна політика в Україні [Текст] / В.С. Стельмах, Н.І. Гребеник, А.О. Єпіфанов, В.І. Міщенко. — К.: Знання, 2000. — 305 с.
11. Щомісячний бюлетень НАБУ за лютий 2013. Незалежна асоціація банків України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nabu.com.ua/ukr/analytics/bankivska-sistema-ukrayini/shhomisjachnij-bjuleten/50955/>
12. Щомісячний бюлетень НАБУ за лютий 2014 року. Незалежна асоціація банків України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nabu.com.ua/ukr/analytics/bankivska-sistema-ukrayini/shhomisjachnij-bjuleten/95181/>
13. Щомісячний бюлетень НАБУ за червень 2012 року. Незалежна асоціація банків України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nabu.com.ua/ukr/analytics/bankivska-sistema-ukrayini/shhomisjachnij-bjuleten/7655/>

References:

1. State Statistics Service of Ukraine (2014), "Gross domestic product of Ukraine for I Q 2014", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 01 July 2013).
2. The official site of State Statistics Service of Ukraine (2014), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 01 July 2013).
3. Melnik, L.O. (2006), "Efficiency of crediting of retail trade enterprises", Abstract of Ph.D. dissertation, Economics of trade and services, Kharkov State University of Food Technology and Trade, Kharkov, Ukraine.
4. Mohyl'nyts'ka, M.P. and. Poburko, Ya.O (2005), "About the evaluation of the banking system in the region", *Rehional'na ekonomika*, vol. 2, pp. 206—213.
5. Moldavs'ka, O.V. and Demydenko, A.V. (2013), "Statistical assessment of quality of credit activity of Ukrainian banks", *Problemy ekonomiky*, vol. 3, pp. 282—288.
6. Pavlyshyn, O.P., (2005), "The mechanisms of stimulated influence of credit for development of region economy", Abstract of Ph.D. dissertation, Finance, money circulation and credit, Ternopol Academy of National Economy, Lvov, Ukraine.
7. Pozhar, O.M. (2002), "The role of credit policy of banks in the context of the establishment and development of market relations", *Visnyk Ukrain's'koi akademii bankiv's'koi spravy*, vol. 2, pp. 11—15.
8. Association of Ukrainian Banks (2014), "Indices of banking activity for 01.01.2014", available at: http://aub.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=8684&menu=104&Itemid=112 (Accessed 01 July 2013).
9. Rohozhnikova, N. V. (2012), "State and dynamics analysis of credit banking activity in Ukraine", *Finansovyy prostir*, vol. 1 (5), pp. 30—35.
10. Stel'makh, V.S. Hrebenyk, N.I. Yepifanov, A.O. and Mischenko, V.I. (2000), *Hroshovo-kredytna polityka v Ukraini* [Monetary Policy in Ukraine], Znannia, Kyiv, Ukraine.
11. Independent Association of the Banks of Ukraine (2014), "Monthly newsletter for February 2013", available at: <http://www.nabu.com.ua/ukr/analytics/bankivska-sistema-ukrayini/shhomisjachnij-bjuleten/50955/> (Accessed 01 July 2013).
12. Independent Association of the Banks of Ukraine (2014), "Monthly newsletter for February 2014", available at: <http://www.nabu.com.ua/ukr/analytics/bankivska-sistema-ukrayini/shhomisjachnij-bjuleten/95181/> (Accessed 01 July 2013).
13. Independent Association of the Banks of Ukraine (2014), "Monthly newsletter for June 2012", available at: <http://www.nabu.com.ua/ukr/analytics/bankivska-sistema-ukrayini/shhomisjachnij-bjuleten/7655/> (Accessed 01 July 2013).

Стаття надійшла до редакції 04.07.2014 р.